

FOTÓ / PHOTO: BATÁR ZSOLT

Nagyszikla The Great Rock

A FŐVÁROSI ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT NAGYSZIKLÁJA
THE GREAT ROCK IN THE BUDAPEST ZOO AND BOTANICAL GARDEN

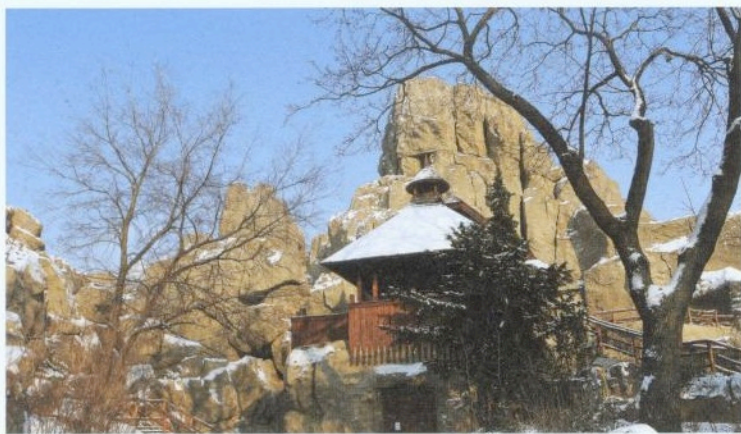
Építész / architect: KIS PÉTER, REISCHL GÁBOR†, TURÁNYI GÁBOR

Szöveg / text: CSONTOS GYÖRGYI Fotók / photos: BAGOSI ZOLTÁN, BATÁR ZSOLT, ROMVÁRI PÉTER

Az 1866-ban alapított Fővárosi Állat- és Növénykert első nagyszabású megújítási munkái egy évszázada, 1909-12 között zajlottak. Az ekkor Európa legkorszerűbb állatkertjei között számontartott intézmény házai közül később több is megsemmisült az egymást követő háborúk folyamán.

Hosszú idő után, 1994-ben kezdtek bele egy újabb jelentős rekonstrukcióba, melynek eredményeként mára a Kert épületei közül egyedül a Struccház és néhány elárusító pavilon újjáépítése hiányzik még ahhoz, hogy a Kert az eredeti szépségében látogatható legyen. Az egzotikus tájak építészetét a kalotaszegi népművészettel ötvöző építmények közül a Vastagbőrűek-házának tornya és belső díszítőfestése, a Nagy-tó Krokodilháza, és a szikla-magaslatra épített Tejcsarnok után legutóbb,

2010 szeptemberében újjászületett (az eredeti tervek és fotók alapján a semmiből visszaépült) a Zsiráfház és a Bölényház is. Az állatkert egyéni hangvételi házainak megújítása mellett egy százéves koncepció újratervezett változata valósul meg a Kert egyik legkülönösebb építményében, az 1909-12 közötti rekonstrukció során felépült Nagysziklában is. Különleges építészeti feladatnak számítottak a megsemmisült állatházak újjáépítései is – melyek példaszerű műemlékvédelmi igényességgel készültek el,

TEJCSARNOK, FOTÓ / PHOTO: BAGÓSI ZOLTÁN

majd... Az Állatkert legyen a környezetbarát működés modellje, és őrizze méltó módon páratlan építészeti-művészeti értékeit és hagyományait.”

A speciális adottságok, a különleges hangulatú térszerkezet, a természetes megvilágítás hiánya egyaránt különleges funkció elhelyezését, illetve az ide kerülő létesítmény rendhagyó elrendezését igényelték. Ezzel együtt az egyik legnagyobb feladat volt a 4700 m² alapterületű és 38850 m³ térfogatú objektum üzemeltethetőségének megoldása is: a hatalmas téren belül, arányos mennyiségű fűtött tér létrehozása – a tervek szerint megújuló energiával működtetve, ehhez adekvát módon a Széchenyi-fürdő hőforrásait felhasználva.

A hasznosítási tervek megvalósításához az építészek – Kis Péter és tervezőtársai – analógiás gondolkodással közelítettek. A vezérfonalat a létformák, az élő és élettelen rendszerek sokfélesége adta, ahol a sokféleséget, mint a környezet kihívásaira, a megoldandó problémákra adott választ értelmezték. Változatos és az adott terekhez idomuló kiállítástechnikai eszközökön keresztül tervezik majd ezt élményszerűvé tenni.

A mészkő hegységet utánozó építmény belső tereinek formálása, megvilágításának tervezése a barlangok analógiáján alapul: ahogyan a víz megtalálja az útját egy mészkőhegyben, itt úgy találja meg a fény majd a maga útját a műszikla kéreggel körülhatárolt hatalmas sötét és üres terében.

de ezeken túl a természeti képződményt formáló Nagyszikla revitalizációja az eredeti építészeti elképzelések rekonstrukcióját is magával hozta.

A Nagysziklát egy létező erdélyi, dolomitcsúccsal rendelkező mészkőhegy mintájára formálták meg. A korabeli – elsősorban a Hamburg-Stellingen-i – állatkert progresszív példái alapján megtervezett létesítményben helyezték el annak idején az oroszlánok, tigrisek és a medvék ketrezeit magukba foglaló barlangüregeket, melyekhez az állatok természetes környezetét imitáló „panoráma-kifutók” csatlakoztak a szikla nyugati és északi oldalában. A Nagyszikla keleti, nagyobbik centrális kupolateré, illetve a két 20 és 34 méter magas hegycsúcs közé eső, különleges parabolaívekből álló átkötő folyosó belső terei azonban többnyire funkció nélkül maradtak. A kupolateré fölé építették a terület vízellátására szolgáló víztározót is, amelyet a Kert fűt kútjainak vizével töltöttek volna fel, de az építkezés végére kiépített városi vízhálózat megvalósulása miatt ez a megoldás már nem hasznosult.

„A nagyterjedelmű hegy egészében cementbetonból készül; belül üres. Megnyitjuk az egyik oldalán a falát barlangszerű kapubejárattal és belsejében körülhatárolunk könnyű szerkezettel egy rengeteg méretű termet; ez akár 30 méter hosszú is lehet” – írta le fejlesztési elképzeléseit Lendl Adolf, az akkori Székesfővárosi Állatkert igazgatója a szikla belső tereinek hasznosítására. Ugyancsak a Nagyszikla katedrális méretű belsejébe szánták az Állatkertben elpusztult állatok preparátumainak múzeumát is. Az intézmény 1912-es teljes rekonstrukcióját követő újranyitás után azonban a „Zoológiai Múzeum” megvalósítása majd egy évszázadig lekerült a napirendről – a két világháború között korcsolyapályának, pónilovardának, szénaraktárnak és lomtárnak használva a teátrális beltereket.

A Nagyszikla – javarészt állagmegóvársra koncentráció – 2006-08-as felújítása adott újabb lendületet az épület újrahhasznosításának, melyről az intézmény vezetői ezt írták: „A Nagyszikla belsejének kiállítóterré alakítása és berendezése, Lendl Adolf évszázados álma végre valóra válhat. Az ide tervezett „Varázshegy” kiállítás(on) ...»csudálatos ritkaságokkal« találkozhat a nagyközönség... A szikla belsejének kihasználásával, a szűkös területével küszködő Állatkert több ezer négyzetméter új kiállító területhez, és kulturális rendezvények sokasága méltó helyszínéhez jut

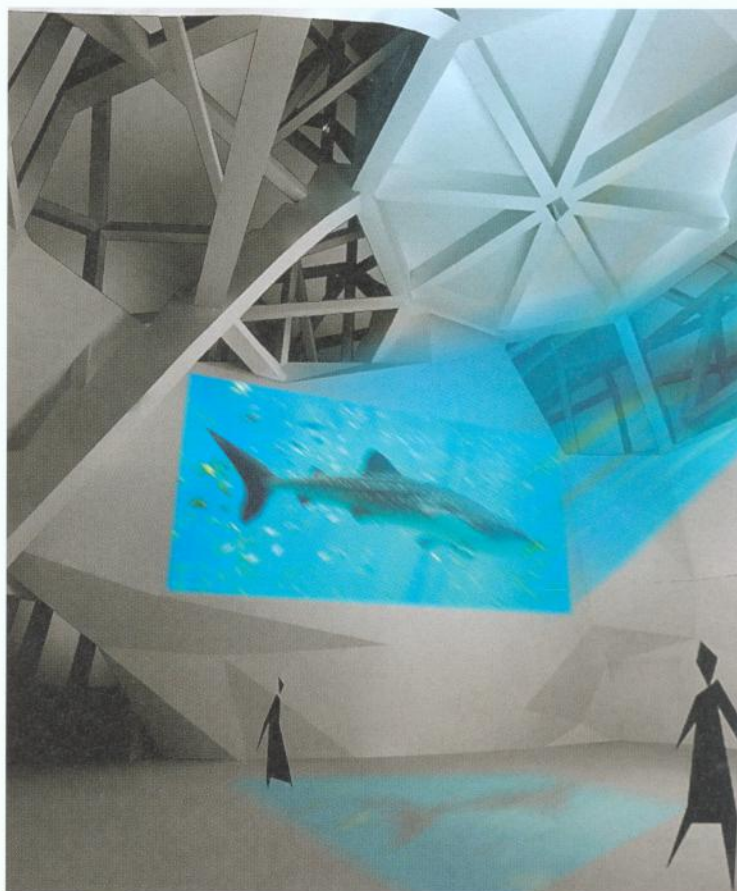
ZSIRÁFHÁZ, FOTÓ / PHOTO: ROMVÁRI PÉTER

A század- és az ezredfordulón kialakított koncepciók párhuzamos utak, melyeket a szűkös alaprajzi adottságok téri eszközökkel való feljavításának szándéka jellemez – racionális alapvetésekre építve. A Nagyszikla tervezői azonban az objektum és a külső környezet kapcsolatait rendezték: a kis alapterületű kert tagolását a 20 és 34 méter magas képződmények tömegével oldották meg, így törekedve a tágasság vizuális hatásának elérése, valamint az állatok természetes környezetének felidézése. A rekonstrukció építészei ugyanakkor az objektum belső téri kapcsolataira koncentráltak: az addig üzemeltethetetlen terek megfelelő tagolásával bővítve így a mozgásteret, megőrizve az eredeti építmény karakterét, a vizuális hatásokkal pedig formailag és szellemiségében is stilizáltabban képezve le természeti környezetét.

Párhuzamok fedezhetők fel még a romantika korából eredeztethető, a természeti formákhoz visszanyúló, de mégis a kor technikai újdonságait alkalmazó századfordulós építészet, és a tervezett terek, a biomorf és a folding útjait keresztező, tulajdonképpen organikus építészete között is. Mindkét út kísérletező. A Nagyszikla – többnyire a faszervezetek logikáját követő – kissé túlméretezett vasbeton szerkezete maga idején a gipsz makettek segítségével jöhetett csak létre, míg Kis Péterék „fosszília-lényének” formálásánál már a számítógépes modell volt a nélkülözhetetlen eszköz – melynek azonban szintúgy az egzaktasága és nem a virtualitása a lényeg. A Kissziklába beépített Barlangmozi analógiájából azt csak sejt-hetjük, hogy Nagyszikla eredeti tervezői milyen utat választottak volna a „rengeteg méretű terem” kialakítására. Ez a parabola ívek és a víztározó alatti terek nagyjából szabályos leválasztását és a kor stílusában történő belső dekorálását jelentette volna. A sziklakéreg és a leválasztott terek közötti szerkezetek a kor híres épületeinek különleges padlástereikhez hasonlóan valószínűleg sosem váltak volna bemutatathatóvá. Az építészeti terekről alkotott egykori felfogás szerint ezek a terek csupán szükséges velejárói, másodlagos segítői voltak egy magasabbrendű, kanonizált építészetnek. A rend felülkerekedett a látszólagos rendezetlenségben.

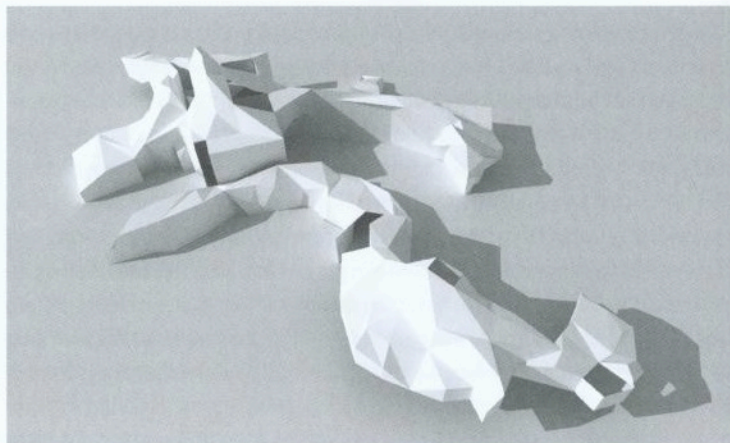
Az új építmény terei ebbe a rendezetlenségben keresik helyüket, másodlagos acélszerkezetükkel a korábbi szerkezetre támaszkodnak, de több helyen elhagyva a régit a talajra, illetve az új pincszint pilléreire állnak. A hegykéregbe költöztetett épülettest egyszerre függ a beléfoglalt funkciók téri igényeitől és az eredeti beltér részeinek karakterétől – homogén héjával befeszlve e két „üresség” közé, teret hagyva embernek, állatnak, réginek, újnak...

The concept being realized now in its modernized form was born 100 years ago: it is in one of the most bizarre structures of the Budapest Zoo named the Great Rock. Erected during the large-scale reconstruction in 1909-12, it was moulded after an existing limestone hill with a dolomite cap in Transylvani. Its renewal in 2006-08 gave new impetus to the recycling of the building itself. When realizing the utilization designs, its architects – Péter Kis and fellow designers – chose an approach based on analogous thinking governed by the variety of lifestyles and the variety of live and inorganic systems, the diversity of which was interpreted as a reaction to environmental challenges and issues to be tackled. They are planning to make it all experience-like this way, by means of exhibition and technology adjusted to the actual spaces. Imitating the forms of a limestone hill, the design of the interiors of the structure as well as their illumination is based on the analogy of a cave: defined by the method of water finding its way within a limestone hill light filters through the huge, dark and empty space bordered by the crust of the artificial rock.

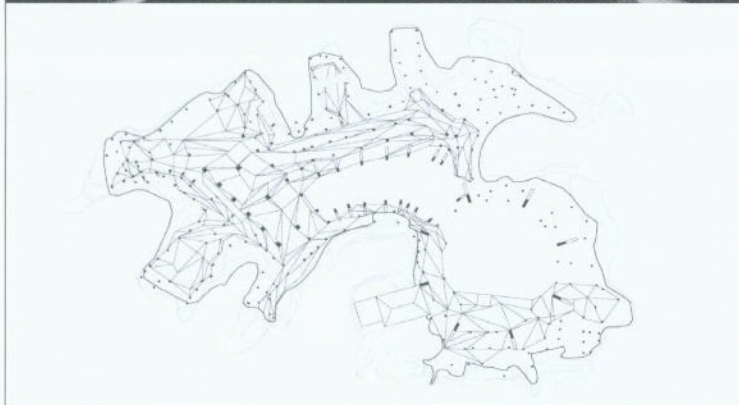

FOTÓ / PHOTO: BATÁR ZSOLT

FOTÓ / PHOTO: BATÁR ZSOLT

A Nagyszikla szerkezeti rekonstrukciója (2006-08)

A Fővárosi Állat- és Növénykert főigazgatója: Dr. Bogsch Ilma
 Építész / architecture: Kis Péter – Kis Péter Építésműterme Kft.,
 Dr. Reischl Gábor – Abora Kft, Turányi Gábor, Ignác Erika,
 Gereben Péter – T+S Kft., Simon István – SI Kft.
 Munkatársak / fellow architects: Nagy Péter Sándor, Nyitrai Péter,
 Somlai-Fischer Szabolcs, Ükös Tamás
 Modell / model: Szlabey Balázs,
 Tartószerkezet / structure: Kiss Ervin vezető tervező – Kerouac Bt.
 Dr. Kovács Béla – ÉMI Rt., Andorka Tibor – ÉMI TŰV

Nagyszikla rekonstrukció, a belső terek hasznosítása (2010-12)

A Fővárosi Állat- és Növénykert főigazgatója / director:
 Prof. Dr. Persányi Miklós
 Építész / architecture: Kis Péter Építésműterme Kft.
 vezető tervező: Kis Péter
 Építész tervezők / architects: Molnár Bea, Nyitrai Péter, Ükös Tamás
 Munkatársak / fellow architects: Höna Orsolya, Hámori Péter,
 Erdélyi Róbert, Varga Piroska, Potzner Ádám
 3D grafika / CAD: Alexa Zsolt, Molnár Bea, Romvári Péter
 Tartószerkezet / structure: Markovits Péter, Detzky Angéla - MTM Kft.
 Épületgépészet / installations: Oltvai András, Oltvai Tamás,
 Lengyel Zsolt – Oltvai Gépész Stúdió Kft.
 Épületvillamosság / electrical engineering: Sax Dezső – Hochplan Kft.

A Székesfővárosi Állat- és Növénykert újjáépítése (1909-1912)

A Székesfővárosi Állatkert igazgatója: Dr. Lendl Adolf
 Főtanácsnok: Dr. Márkus Jenő
 Műépítész: Dr. Neuschloss-Knüsli Kornél
 Műszaki tanácsos: Dr. Végh Gyula

Számtanácsos: Dr. Hilbert Rezső
 Fővállalkozó: Pohl György főmérnök, Schmauss József főmérnök
 Építésvezető. Zsiglai Vilmos főpallér, Báné Dezső igazgató
 Az „A” hegy (Nagyszikla) és a „B” hegy (Kisszikla) tervezője: Dr. Végh Gyula
 A Zsiráfház és a Bölényház tervezője: Kós Károly, Zrumeczky Dezső

